

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

ȘNSP,
Școala Națională
Studii Politice
Administrative

Investește în oameni!

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

POS DRU 2007-2013 - Axa prioritară 1: „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție: 1.5 „Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Numărul de identificare al contractului: **POSDRU/159/1.5/S/134650**

Titlul proiectului: **“Burse doctorale și postdoctorale pentru tineri cercetători în domeniile Științe Politice, Științe Administrative, Științele Comunicării și Sociologie”**

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE
ARENA SENTER FOR EUROPAFORSKNING, UNIVERSITETET I OSLO

**Emergența politicii maritime de securitate a UE: cazul
operațiunilor militare navale desfășurate în cadrul
Politicii de securitate și apărare comună (PSAC)**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Coordonatori științifici:

Prof. univ. dr. Ioan Mircea PAȘCU

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Dr. Marianne RIDDERVOLD

ARENA Centre for European Studies, University of Oslo

Doctorandă:

Ruxandra – Laura BOȘILCĂ

București, 2017

Pe parcursul ultimului deceniu, asistăm la o ascensiune remarcabilă a Uniunii Europene (denumită în continuare „UE” sau „Uniunea”) ca actor de securitate în domeniul maritim, marcată de o extindere tot mai pronunțată a politicilor sale atât sub aspect geografic, cât și al domeniilor sale de activitate. Rapiditatea și anvergura acestor schimbări sunt surprinzătoare, având în vedere că asigurarea libertății și securității mărilor este asociată în mod tradițional atribuțiilor suverane ale statelor, care își urmăresc asiduu interesele militare și strategice maritime, își apără accesul neîngrădit la rute comerciale importante și își protejează posesiunile teritoriale. *Dacă domeniul maritim este unul sensibil politic fiind strâns legat de interesele naționale fundamentale ale statelor membre, atunci cum ar putea fi explicată cooperarea în materia securității maritime la nivelul UE? În termeni concreți, care sunt factorii care au condus la extinderea dimensiunii maritime a Politicii de securitate și apărare comună (PSAC)? La un nivel mai general, ce concluzii se pot desprinde din aceste exemple de cooperare, relevante pentru acțiunea colectivă a UE în materie de securitate?*

Pentru a răspunde acestor întrebări, teza de față este structurată după cum urmează.

Având un rol introductiv în tematica lucrării, *primul capitol* se deschide cu o examinare succintă a problematicii securității maritime și subliniază relevanța subiectului de cercetare.

În prezent, UE a devenit un actor recunoscut pe scară largă în materie de securitate maritimă, îndeplinind atribuții multiple în domenii precum supravegherea maritimă și schimbul de informații, combaterea pirateriei, a terorismului și a crimei organizate, controlul migrației, protecția pescuitului și a mediului marin, securitatea energetică, prevenirea și gestionarea dezastrelor, precum și consolidarea capacităților maritime regionale. Începând cu anul 2007, Uniunea și-a asigurat o prezență permanentă în toate marile bazine maritime europene prin adoptarea unor strategii regionale în Marea Adriatică și Ionică, Oceanul Atlantic, Marea Baltică, Marea Neagră, Marea Mediterană, Marea Nordului, Arctica și regiunile sale ultraperiferice. De asemenea, aceasta a dezvoltat o rețea densă de parteneriate bilaterale, regionale și multilaterale pe diferite paliere ale securității maritime, consolidându-și astfel influența pe scena politică internațională. În plus, UE este parte a regimului global care reglementează securitatea și siguranța pe mare: Uniunea a ratificat Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării și, deși nu are

calitatea de membru cu drepturi depline în Organizația Maritimă Internațională (OMI), majoritatea statelor sale membre sunt semnatare ale Convenției privind siguranța vieții pe mare (SOLAS) și ale Convenției internaționale privind căutarea și salvarea de vieți omenești pe mare (SAR). Totodată, Uniunea adoptă în general o poziție comună în OMI prin coordonarea informală a pozițiilor statelor membre (Pape, 2016). Un alt exemplu ilustrativ se referă la inițiativele UE de sensibilizare și informare a publicului privind chestiunile maritime prin intermediul centrelor de informare și al platformelor de comunicare precum Atlasul european al mărilor sau Forumul maritim; campanii publice în broșuri dedicate, pe site-uri web și rețele de socializare; conferințe tematice, seminare și ateliere; precum și dialoguri politice cu țări terțe. De asemenea, începând cu anul 2008, UE organizează anual Ziua maritimă europeană prin care urmărește sporirea vizibilității sectorului maritim, promovarea unei abordări integrate a afacerilor maritime și consolidarea comunității maritime europene. Nu în ultimul rând, statele membre au lansat două operațiuni navale în cadrul Politicii de securitate și apărare comună (PSAC) destinate combaterii pirateriei în largul coastelor Somaliei și, respectiv, dezmembrării rețelelor clandestine de imigrație în Marea Mediterană. Pe lângă acestea, Uniunea a inițiat o misiune civilă menită să consolideze capacitatea de securitate maritimă în Somalia (Serviciul European de Acțiune Externă, 2016). Recent, Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate au adoptat o comunicare comună privind gestionarea internațională a oceanelor, reafirmând statutul puternic al Uniunii ca actor internațional în domeniul maritim (Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant, 2016a, p. 4). Mai mult, UE a formulat o politică integrată pentru Arctica, subliniind aspirațiile sale în regiuni puternic contestate de numeroși actori politici, precum Oceanul Arctic și mările adiacente (Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant, 2016b). Totodată, Uniunea a înființat Agenția europeană pentru paza granițelor și a zonelor de coastă (EBCG) ca răspuns la criza migrației din Marea Mediterană, prin extinderea și consolidarea mandatului Frontex (Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, 2016).

Această implicare activă a UE în numeroase arii ale afacerilor maritime necesită un studiu aprofundat al subiectului. Relevanța temei de cercetare este susținută de următoarele aspecte enumerate mai jos.

Primul și cel mai frapant punct este prezența constantă a Uniunii în diferite domenii ale securității maritime asociate în mod tradițional cu prerogativele suverane ale statelor membre, cum ar fi supravegherea maritimă și operațiunile navale. Tendința statelor de a respinge intruziunea UE în chestiuni de securitate și apărare națională este mai accentuată în domeniul maritim, unde acestea dețin interese strategice și economice vitale. În plus, diferențele istorice, geografice, precum și perspectivele strategice distincte ale statelor membre fac ca aceste interese să fie greu de conciliat. În egală măsură, cooperarea în interiorul UE este complicată și mai mult de faptul că securitatea maritimă se extinde în multiple domenii politice și cadre instituționale, ceea ce conduce la fricțiuni inevitabile între actorii interguvernamentali și cei supranaționali implicați.

Cel de-al doilea aspect decurge din importanța fundamentală a mărilor și a oceanelor pentru securitatea UE. Pe lângă amenințările militare tradiționale pe mare, numeroase alte fațete ale insecurității maritime ocupă un rol important pe agenda UE, precum migrația ilegală, terorismul, pirateria, crima organizată, degradarea mediului marin, epuizarea resurselor naturale, distrugerea patrimoniului cultural maritim sau dezastrea naturale și cele provocate de om care afectează locuitorii din zonele costiere.

Cel de-al treilea punct se referă la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona în decembrie 2009, etapă ce a deschis noi oportunități pentru o mai bună coordonare a politicilor și instrumentelor Uniunii și pentru o coerență sporită a acțiunilor sale. Astfel, conform prevederilor Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) relevante pentru domeniul maritim, Uniunea exercită *competențe exclusive* pentru „conservarea resurselor biologice marine în cadrul politicii comune din domeniul pescuitului” [art. 3 alin. (1) TFUE]; *competențe partajate* în domeniul pescuitului (cu excepția conservării resurselor biologice marine), mediului, transportului, energiei și zonei de libertate, securitate și justiție [art. 4 alin. (2) TFUE]; precum și *competențe de sprijinire, coordonare sau completare* a acțiunii statelor membre, în domenii precum protecția civilă în cazul situațiilor de criză [art. 6 lit. (f) TFUE]. Odată cu dobândirea personalității juridice, UE poate încheia acorduri internaționale pentru a deveni membru cu drepturi depline în organizațiile internaționale, precum Organizația pentru Alimentație și Agricultură (FAO) sau Organizația Mondială a Comerțului (OMC) sau poate opta să participe la regimuri reglementate prin tratate, ca în cazul Organizației de Pescuit în Atlanticul de Nord-Vest

(NAFO). Totodată, crearea unei poziții noi cu prerogative duble de Înalt Reprezentant / Vicepreședinte al Comisiei sprijinite de Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) a oferit o mai mare coerență domeniilor de politică comunitară și interguvernamentală, precum și o mai bună reprezentare externă a UE. În plus, odată cu extinderea regulei de vot cu majoritate calificată în cadrul PESC și cu dezvoltarea unor instrumente noi precum cooperarea structurată permanentă, procedura de cooperare consolidată și mecanismul de flexibilitate, statele membre sunt încurajate să stabilească o cooperare mai strânsă în interiorul Uniunii în materie de securitate.

Un al patrulea punct se leagă de interesul actorilor externi față de modul în care UE contribuie la guvernarea maritimă globală pentru a răspunde diverselor amenințări transfrontaliere. Acești actori includ state terțe care cooperează îndeaproape cu UE în diferite probleme legate de securitatea maritimă precum lupta împotriva pescuitului ilegal, nedeclarat și nereglementat (INN), combaterea pirateriei și a crimei organizate sau protecția mediului marin (cum ar fi Statele Unite, China, Rusia, India, Japonia, Brazilia, Coreea de Sud, Africa de Sud și multe altele); organizații și organisme internaționale (Organizația Maritimă Internațională, Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Organizația Internațională pentru Migrație, Agenția Națiunilor Unite pentru Refugiați, Organizația Internațională a Muncii, etc.); organizații regionale (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Uniunea Africană, Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est, etc.); state asociate care participă la operațiunile civile și militare ale PSAC (Norvegia, Islanda, Turcia, Ucraina, etc.), precum și beneficiarii acestor măsuri de asigurare a securității, cum ar fi țările din zona Golfului Aden, a Oceanului Indian de Vest, a Golfului Guineei și din sudul Mediteranei.

În cele din urmă, subiectul este relevant pentru creșterea conștientizării publice în legătură cu dimensiunea de securitate maritimă a UE. Acest aspect contribuie la sporirea vizibilității UE ca actor politic și militar pe scena internațională; funcționează ca un catalizator al parteneriatelor cu state și organizații-cheie și consolidează legitimitatea internă și externă a Uniunii.

După stabilirea importanței subiectului, capitolul introductiv propune o definiție de lucru a noțiunii de „securitate maritimă” în contextul specific al UE, pornind de la literatura de specialitate privind conceptul de securitate și acțiunea externă a Uniunii. Astfel, am

definit securitatea maritimă ca *gestionarea amenințărilor și a oportunităților pe mare prin care UE urmărește să-și protejeze propriile interese maritime precum și pe cele ale statelor membre; să sporească prosperitatea cetățenilor săi și să consolideze rezistența societăților sale; să creeze un mediu maritim pașnic bazat pe stabilitate, statul de drept și protecția vieții omenesti și a mijloacelor de trai, printr-o gamă largă de instrumente politice, diplomatice, militare, civile, de dezvoltare și de ajutor umanitar*. Fără a fi general aplicabilă, această interpretare a securității maritime prezintă o serie de avantaje. În primul rând, aceasta reflectă procesul continuu de „maritimizare” prin care UE și-a propus să dobândească un rol de lider mondial în domeniul securității maritime și să stabilească un set nou de reglementări, structuri și politici care să sprijine acest demers. În al doilea rând, definiția surprinde pluralitatea subiecților protejați prin politicile maritime ale Uniunii, incluzând statele membre, cetățenii și societățile UE, precum și resortisanții statelor terțe. În cele din urmă, definiția ilustrează diversitatea mijloacelor pe care Uniunea le are la dispoziție pentru a-și apăra interesele și pentru a răspunde amenințărilor de securitate pe mare.

După clarificarea noțiunii de securitate maritimă, teza cuprinde o trecere în revistă a literaturii de specialitate („literature review”) care semnalează principalele omisiuni și arii insuficient explorate ale temei.

Comparativ cu alte subiecte, problematica maritimă s-a bucurat de mai puțină atenție în studiile despre politicile UE și în literatura de specialitate din domeniul Relațiilor Internaționale, cu excepția notabilă a lucrărilor care abordează tematica pescuitului (Lequesne, 1999, 2004; Bretherton și Vogler, 2008; Churchill și Owen, 2010; Penas Lado, 2016; Wakefield, 2016) și a politicilor de transport maritim (Bredima-Savopoulou, 1990; Pallis, 2002; Christodoulou-Varotsi, 2009). Cel puțin trei argumente distincte, dar strâns legate între ele, pot explica această omisiune.

În primul rând, ideea unei politici maritime europene în sens larg constituie o inovație destul de recentă. Spre deosebire de alte domenii de politică mai vechi și mai bine stabilite în care UE a exercitat în mod tradițional o influență semnificativă (precum politica agricolă comună, politica în domeniul concurenței sau politica comercială), politica maritimă a Uniunii a luat naștere în 2007 odată cu adoptarea unei politici maritime integrate (PMI). Totodată, întrucât aproape toate domeniile de politică ale UE cuprind o dimensiune maritimă, acest subiect nu a fost clar delimitat de alte arii de cercetare, rămânând de regulă

asociat dezbaterilor privind siguranța transportului maritim, dezvoltarea unei „economii albastre” durabile, protecția mediului marin și a pescuitului sau sprijinirea comunităților costiere vulnerabile.

O a doua explicație constă în faptul că interesul științific și politic pentru securitatea maritimă a UE a apărut abia în ultimul deceniu. Astfel, cu excepția cazurilor în care diferite subiecte legate de piraterie, terorism sau migrație au fost intens mediatizate, securitatea maritimă nu a suscitat un interes semnificativ în afara comunităților de coastă și a grupului relativ restrâns de cercetători preocupați de afacerile maritime.

În al treilea rând, cercetarea pe tema securității maritime în contextul UE s-a concentrat cu precădere pe examinarea politicilor în domeniul pescuitului și al transportului maritim, două dintre cele mai vechi și mai bine integrate politici ale Uniunii, alte tematici rămânând mai puțin explorate. Cel puțin trei obstacole au împiedicat dezvoltarea unei agende de cercetare bine conturate în domeniul securității maritime și anume: confuzia privind sensul conceptului de „securitate maritimă”, ignorarea specificului spațiului maritim comparativ cu spațiul terestru, precum și caracterul recent al politicii maritime de securitate a UE care nu a asigurat timpul necesar apariției unei literaturi aprofundate.

Tânăra literatură consacrată spațiului maritim cuprinde, *inter alia*, publicații elaborate de diferite think-tankuri sau centre de cercetare la solicitarea UE; studii axate pe domenii specifice precum lupta împotriva pirateriei (Riddervold, 2011; Koutrakos și Skordas, 2014; Kaunert și Zwolski, 2014, Knutsen și Dønjar, 2016), protecția mediului marin (Brandt, 2006; Frank, 2007; Gilek și Kern, 2016) sau siguranța și securitatea navigației maritime (Riddervold și Sjørnsen, 2012; Delarue, 2013); analize ale politicilor regionale ale UE în diverse arii geografice precum Marea Mediterană (Gomez, 1998; Cardwell, 2009; Wolff, 2012; Bauer, 2015a, 2015b; Bicchi, 2002), Marea Baltică (Metzger și Schmitt, 2012; Mälksoo, 2006), Marea Adriatică (Belt, Chapsos și Samardžić, 2011; Cugusi și Stocchiero, 2016), Marea Nordului (Danson, 2016), Marea Neagră (Fischer, 2010; Nițoiu, 2012), Oceanul Indian (van der Putten, Wetzling și Kamerling, 2014; Rogers, 2013) și Marea Chinei de Sud (Duchâtel și Huijskens, 2015). În ciuda contribuției lor valoroase la înțelegerea dimensiunilor specifice ale securității maritime în diferite regiuni ale globului, aceste studii nu oferă o perspectivă de ansamblu asupra întregii politici de securitate maritimă a Uniunii.

Teza își propune să remedieze lacunele observate în literatura de specialitate sub trei aspecte principale. În primul rând, aceasta prezintă evoluția detaliată a procesului prin care UE a elaborat politica de securitate maritimă. În al doilea rând, pentru a evidenția factorii mobilizatori care au facilitat cooperarea în domeniul maritim, studiul formulează trei ipoteze de cercetare bazate pe argumente teoretice de putere, economice și normative. În al treilea rând, lucrarea verifică aceste ipoteze de lucru în cazul deciziilor UE de a lansa două operațiuni militare navale în cadrul PSAC care constituie cazurile cel mai puțin probabile de cooperare între statele membre în interiorul Uniunii („least-likely cases”). Întrucât utilizarea forței militare este în general percepută ca ultimul bastion al suveranității naționale, examinarea atentă a primelor operațiuni lansate sub egida UE poate releva informații noi privind limitele integrării europene în domeniul securității. Cumulate, aceste aspecte contribuie la o înțelegere mai nuanțată a reacției UE la actualele amenințări de securitate și pot explica mai bine natura sa ca actor internațional.

În continuare, capitolul face referire la cadrul conceptual de analiză, metodologia de cercetare, precum și la principalele (de)limitări ale studiului, aspecte discutate pe larg în capitolul al treilea.

Pornind de la aceste observații preliminare, următoarele patru capitole explică motivele și procesul prin care UE și-a dezvoltat treptat o dimensiune de securitate maritimă.

Astfel, *capitolul al doilea* urmărește originea și traiectoria cooperării în domeniul securității maritime la nivelul Uniunii, concentrându-se asupra evoluției acestei politici între anii 2001 și 2014, când tema a devenit o prioritate pe agenda națională și europeană. Mai exact, se pot distinge patru etape principale care marchează acest proces incremental. Într-o primă etapă, care a precedat cu mult cooperarea formală în cadrul PSAC, forțele navale ale statelor membre au pus bazele unei strânse cooperări și coordonări în cadrul diferitelor foruri bi- și multilaterale; în acest context, acestea au participat la exerciții și operațiuni maritime comune și au făcut schimb de informații și bune practici, ceea ce a facilitat crearea unui sentiment de interdependență și încredere reciprocă. Pe parcursul celei de-a doua etape, declanșate odată cu evenimentele din septembrie 2001 și mediatizarea intensă a unei serii de atacuri împotriva unor nave civile și militare, problema securității maritime a devenit din ce în ce mai importantă pe agenda de securitate națională

și europeană. În acest context favorabil, Comisia Europeană s-a folosit de competențele sale extinse în domeniul transporturilor pentru a se implica activ în definirea domeniului și a conținutului politicii de securitate maritimă. Astfel, deși noțiunea de securitate maritimă a fost înțeleasă inițial în sens restrâns ca protecția transportului maritim și a instalațiilor portuare împotriva actelor criminale, aceasta s-a extins semnificativ după ce UE și-a asumat un rol tot mai proeminent în combaterea pirateriei din largul coastelor Somaliei, când asigurarea securității mărilor și oceanelor a devenit strâns legată de protecția intereselor militare, strategice și economice ale Uniunii (inclusiv la distanțe îndepărtate de țărmurile europene). În cea de-a treia etapă, deplasarea centrului de interes al politicii maritime dinspre dezvoltarea „economiei albastre” către garantarea securității mărilor a fost accelerată de creșterea preocupării pentru supravegherea maritimă și schimbul de informații la nivelul UE. Astfel, în timp ce primele documente emise de Comisie și Consiliu în domeniul afacerilor maritime s-au concentrat aproape exclusiv pe aspecte economice și sociale, necesitatea de a stopa activitățile ilegale pe mare a condus la intensificarea schimbului de informații între diferite organisme ale UE și autorități naționale în domenii precum apărarea, siguranța și securitatea, controlul frontierelor, cooperarea vamală, protecția mediului marin și a resurselor piscicole. În fine, cea de-a patra etapă a fost marcată de adoptarea unei Strategii de securitate maritimă a UE în 2014 care a relevat un progres major în stabilirea Uniunii ca actor maritim global. Dacă până atunci problemele legate de securitatea maritimă au primit doar o atenție tangențială, strategia a recunoscut explicit importanța vitală a mării pentru securitatea europeană și a semnalat angajamentul UE de a juca un rol proporțional cu puterea sa economică în domeniul securității maritime. Procesul care a condus la adoptarea Strategiei a fost sinuos și lung, momentele de efervescentă alternând cu perioade de stagnare. Ideea elaborării unui astfel de document a fost formulată pentru prima dată de Președinția spaniolă a Consiliului în primul semestru al anului 2010, dar a fost inițial respinsă de către Comisie pentru caracterul său militarizat și pentru susceptibilitatea de a interfera cu competențele sale în domeniul transportului maritim și al securității portuare; în plus, mai multe state membre și-au exprimat reticența vizavi de această inițiativă. Blocajul a fost în cele din urmă depășit prin schimbarea locului de negociere de la nivelul statelor membre către Comisie și Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) care au facilitat realizarea consensului în contextul a două schimbări

esențiale în mediul de securitate european: înrăutățirea crizei migrației în Marea Mediterană ca urmare a accentuării instabilității și violenței în Orientul Mijlociu, respectiv intervenția Rusiei în Crimeea și remilitarizarea Mării Negre.

Capitolul al treilea stabilește cadrul teoretic și metodologic, trasând totodată și delimitările cercetării.

Rolul UE ca actor internațional și modul în care aceasta își formulează și implementează politica externă și de securitate au suscitat un puternic interes academic. Începând cu jumătatea anilor 1980, o literatură vastă a abordat caracterul distinctiv al Uniunii ca actor de securitate pe scena internațională, influența sa în domeniul securității „soft” și „hard” și măsura în care aceasta a împrumutat treptat atributele unei entități statale capabile să îndeplinească funcții de securitate importante, atât în proximitatea sa cât și pe plan global. Apariția unui corp vast de lucrări axate pe tematica PSAC poate fi explicată prin intermediul a cel puțin patru factori.

În primul rând, eșecul UE de a răspunde prompt primei provocări majore de securitate după Războiul Rece – dezintegrarea violentă a Federației Iugoslave la începutul anilor 1990 – a obligat statele europene să reevalueze starea apărării europene, aducând în prim-plan necesitatea creării unei capacități autonome de securitate și apărare (Howorth și Keeler, 2003).

În al doilea rând, odată cu anii 1990, securitatea europeană a fost marcată de un proces fără precedent de extindere a cooperării și intensificare a integrării, care nu s-a limitat doar la apărarea colectivă, ci a încorporat un număr din ce în ce mai mare de operațiuni de tip „out of area”. Fără a înlocui structurile transatlantice NATO, statele membre au instituționalizat cooperarea în domeniul securității și al apărării sub egida PSAC, ca un for paralel și complementar de consultare și acțiune comună. Așadar, PSAC „transformă sau cel puțin contestă percepția asupra statului tradițional și a apărării printr-o nouă reflecție asupra integrării europene și a securității naționale/europene” (Larivé, 2014, p. 3).

În al treilea rând, conturarea tot mai clară a unei dimensiuni militare a UE a declanșat dezbateri aprinse despre evoluția și rolul Uniunii în politica internațională. Dihotomia dintre Europa ca „putere civilă” și Europa ca „putere militară” a constituit multă vreme un laitmotiv al literaturii privind politica de securitate și apărare a UE, care a marcat puternic dezbaterile de la finalul anilor 1970 și începutul anilor 1980 (Duchêne, 1972, 1973; Bull,

1982). Deși lucrările recente au subliniat caracterul artificial al acestei distincții, încadrarea rămîne totuși un punct de referință important pentru clasificările ulterioare (Chilton, 1995; Sjurssen, 2006; Steward, 2006; Elgstrom și Smith, 2006).

În al patrulea rând, PSAC a fost descrisă ca „un laborator real în care teoriile pot fi verificate”, fiecare dintre acestea conducând la „explicații distincte ale cauzelor și funcționării PSAC, precum și la previziuni foarte diferite asupra direcției spre care se îndreaptă” (Merlingen, 2012, p.3). Dacă în primul său deceniu de existență PSAC a rămas insuficient teoretizată și cu un pronunțat caracter descriptiv, în literatura mai recentă subiectul a fost recunoscut ca o zonă fertilă de cercetare pentru studiile pe tema UE și a Relațiilor Internaționale (Norheim-Martinsen, 2015; Larivé, 2014; Rodt, 2014; Kurowska, 2012).

În pofida existenței unei literaturi ample referitoare la cooperarea în cadrul PSAC, numeroase lucrări elaborate până în prezent nu au un fundament teoretic consistent, și chiar dacă fac dovada unei rigurozități analitice, acestea favorizează explicațiile bazate pe o singură perspectivă teoretică sau examinează subiectul fără referire la evoluția mai amplă a contextului politic; de asemenea, niciun studiu teoretic existent nu acordă suficientă atenție dimensiunii maritime a PSAC.

Lucrarea de față sugerează că explicațiile teoretice derivate din paradigmele majore ale Relațiilor Internaționale, respectiv realismul, liberalismul și constructivismul, pot elucida cauzele și condițiile în care statele membre decid să desfășoare împreună operațiuni militare sub egida UE. În acest scop, teza își îndreaptă atenția spre trei teorii complementare: neorealismul lui Kenneth Waltz, liberalismul interguvernamental al lui Andrew Moravcsik, respectiv modelul de putere normativă elaborat de Ian Manners și conceptul de securitate umană în interpretarea formulată de Mary Kaldor și de Grupul de la Barcelona – ultimele două fiind grupate în jurul școlii de gândire constructiviste.

Fără a presupune *a priori* superioritatea unei anumite abordări teoretice, lucrarea de față îmbrățișează viziunea lui Stephen Walt conform căreia „fiecare dintre aceste perspective concurente surprind aspecte importante ale politicii internaționale”, astfel încât „înțelegerea acestor fenomene ar fi limitată, dacă gândirea noastră s-ar rezuma doar la una dintre ele” (Walt, 1998, p. 44). Așadar, „blocuri analitice” distincte dezvăluie aspecte diferite ale cooperării în materie de politică externă și de securitate a UE, ceea ce înseamnă

că acestea se completează reciproc, mai degrabă decât să se înlocuiască unele pe altele (Sjursen, 2003, p. 34). Perspectivele selectate sunt de asemenea reprezentative pentru cele două cadre metateoretice de analiză a studiului UE, raționalismul și constructivismul, care au reprezentat „principala arenă de confruntare în teoria Relațiilor Internaționale” (Zehfuss, 2002, p. 4; Pollack, 2001; Tallberg, 2003; Sicurelli, 2016). Deși acestea sunt caracterizate de „un set de presupuneri (în principal ontologice) despre lumea socială și nu de ipoteze specifice”, există o pluralitate de teorii dezvoltate pe baza raționalismului și a constructivismului, care propun explicații diferite ale preferințelor și rezultatelor în politica internațională și subliniază aspecte distincte ale procesului de integrare europeană (Schimmelfennig și Sedelmeierargue, 2002, p. 508). În ciuda faptului că oferă explicații concurente asupra politicii UE, realismul și liberalismul interguvernamental se încadrează într-un program de cercetare rațional reprezentând „o familie distinctă de abordări a studiului UE” bazată pe două premise comune: poziția centrală a statelor în procesul de integrare și prezența actorilor raționali care urmăresc maximizarea utilității (Pollack, 2012, p. 3). Astfel, agenții individuali constituie actori cu preferințe fixe care selectează o anumită cale de acțiune din mai multe opțiuni disponibile pe baza calculelor de tip cost-beneficiu, urmând o logică a consecvenței și ținând seama de constrângerile strategice asupra comportamentului lor (Pollack, 2006; Olson, 1965; Parsons, 2005). În conformitate cu acest raționament, agenții pot alege să respecte normele din motive instrumentale sau retorice pentru a evita costurile sociale și materiale asociate cu pierderea credibilității, încrederii sau legitimității (Finnemore și Sikkink, 1998; Brennan et. al, 2013). În acest context, organizațiile internaționale sunt privite ca instrumente care ajută statele să-și realizeze propriile interese prin furnizarea unui cadru stabil și neutru care facilitează negocierea și implementarea acordurilor, soluționarea litigiilor, punerea în comun a resurselor sau elaborarea normelor (Abbott și Snidal, 1998). Abordările constructiviste contrazic această perspectivă, subliniind faptul că identitățile și interesele actorilor nu sunt predeterminate, ci sunt construite în mod continuu prin intermediul interacțiunilor sociale. Întrucât normele devin internalizate, actorii sunt ghidați de o „logică a adecvării” care reflectă convingerea lor că un anumit curs de acțiune este conform identității lor; așadar, actorii dezvoltă un interes comun de a susține și de a promova normele la care aderă, acestea devenind parte integrantă a unei identități colective mai largi (March și Olsen, 1989, p. 160;

Wendt, 1999; Adler, 2013). În acest caz, organizațiile internaționale reprezintă un set stabil de norme și practici intersubiective, care exercită influență asupra statelor prin definirea unor comportamente dezirabile, generarea unor interese comune și stabilirea unor noi misiuni sau sarcini la nivel internațional (Barnett și Finnemore, 1999, p. 699).

Aceste abordări propun explicații distincte pentru operațiunile PSAC. Succint, din perspectiva analitică a realismului, astfel de inițiative constituie un instrument utilizat de statele membre pentru a-și spori puterea relativă și pentru a-și promova propriile interese geopolitice pe plan regional și global (Waltz, 1979; Hyde-Price, 2012). Prin prisma liberalismului, operațiunile PSAC pot fi privite ca un mijloc de protejare a intereselor economice vitale într-un mediu interdependent, atunci când un răspuns comun este mai eficient comparativ cu o acțiune întreprinsă în mod individual, argumentele normative ale actorilor având un rol pur instrumental (Moravcsik, 1993, 1998; Keohane și Nye, 2012; Schimmelfennig, 2001). În sfârșit, în viziunea constructivistă, acestea reprezintă o expresie a angajamentului normativ al UE de a respecta statul de drept, de a promova buna guvernare, de a proteja drepturile omului și de a consolida securitatea umană, în deplin acord cu natura *sui generis* a Uniunii pe scena internațională (Manners, 2002, 2009; Kaldor, 2012).

În ceea ce privește *metodologia de cercetare*, teza combină diferite metode de cercetare calitativă și surse de date. O primă metodă folosită este cea a studiului de caz comparativ, ce presupune aplicarea unui set de întrebări și ipoteze teoretice la cazurile selectate în scopul obținerii unor date comparabile care sunt apoi examinate sistematic (George și Bennett, 2004). Utilizate frecvent în cadrul cercetărilor calitative pe tema UE, studiile de caz sunt potrivite pentru o descriere detaliată a contextului și a naturii fenomenului aflat sub observație, precum și pentru analiza în profunzime a relațiilor cauzale. În cadrul acestei cercetări, studiile de caz au fost folosite atât în scop intrinsec, pentru relevanța lor empirică, cât și în scop instrumental, pentru a evidenția aspecte mai generale despre subiectul analizat (Stake, 2005).

Pentru analiza aprofundată a studiilor de caz, o altă metodă utilizată este „urmărirea procesului” („process tracing”), care presupune segmentarea în etape a legăturii cauzale dintre variabila independentă și rezultat, urmată de identificarea dovezilor empirice pentru fiecare dintre aceste etape (Van Evera, 1997, p. 64). Un punct forte al acestei

metode este generarea unor observații teoretice relevante pentru fenomenul examinat ce reduc limitările studiilor bazate pe un număr restrâns de cazuri („small-n research”). În mod concret, confirmarea faptului că un set de factori cauzali a determinat un anumit rezultat poate fi dedusă atât din „succesiunea și structura evenimentelor și/sau din discursul actorilor care explică de ce au acționat într-o anumită manieră” (ibid., p. 65).

Primul studiu de caz examinează principalii factori mobilizatori care au dus la lansarea operațiunii navale EUNAVFOR Med Atalanta desfășurată de UE începând cu decembrie 2008 pentru a descuraja, suprima și preveni actele de piraterie și de jaf armat din largul coastelor Somaliei. Atalanta reprezintă prima operațiune navală condusă de UE, marcând un moment decisiv pentru stabilirea fermă a Uniunii ca actor colectiv în domeniul securității maritime. Totodată, operațiunea constituie o componentă centrală a răspunsului UE la amenințarea critică a pirateriei la adresa securității globale și regionale. În mod similar, cel de-al doilea studiu de caz analizează factorii catalizatori ai deciziei statelor membre de a iniția operațiunea EUNAVFOR Med Sophia, lansată în iunie 2015 în vederea combaterii contrabandei cu imigranți și a traficului de ființe umane în Marea Mediterană. La rândul său, operațiunea Sophia reprezintă un studiu de caz important din cel puțin două puncte de vedere. În primul rând, alături de Strategia de securitate maritimă a UE și de operațiunea Atalanta, Sophia confirmă apariția unei dimensiuni maritime tot mai proeminente în cadrul Uniunii. În al doilea rând, prin mandatul său robust, aceasta exemplifică o reacție neobișnuit de militarizată față de problema migrației ilegale, plasată de regulă printre amenințările nemilitare de tip „soft”. Împreună, cele două cazuri reprezintă o arie de cercetare fertilă care reunește configurații complexe de politică de putere, interese economice și motivații normative.

După cum a fost subliniat deja de diferiți autori, operațiunile militare și civile ale UE au fost inițiate din varii considerente, care includ motivații legate de menținerea securității regionale, apărarea unor interese economice cheie și protejarea drepturilor omului; presiuni externe din partea altor actori precum Statele Unite sau Organizația Națiunilor Unite; necesitatea de a preveni și gestiona diverse conflicte și crize; precum și dorința de a consolida credibilitatea PSAC și a Uniunii în general (Hill, 2013; Merlingen, 2013; Haine și Giegerich, 2006; Keane, 2006). Astfel, deși rațiunile mobilizatoare care pot sta la baza acțiunii UE sunt multiple, stabilirea predominanței unui anumit set de motivații;

convergența sau dimpotrivă, divergența dintre două sau mai multe stimulente pentru acțiune; precum și tensiunile dintre diverși actori privind cel mai eficient sau adecvat curs de acțiune – oferă o perspectivă mai detaliată atât asupra studiilor de caz selectate, cât și asupra rolului Uniunii ca actor în domeniul securității. Cu toate acestea, o separare clară între motivațiile normative și argumentele strategice, pur retorice invocate de UE este dificil de realizat în practică (Schimmelfennig, 2001). Pentru a depăși această limitare, cercetarea de față a colectat date din diferite surse; a urmărit consecvența argumentelor în perioade de timp, state membre și structuri instituționale diferite; și a verificat congruența discursului actorilor cu acțiunile propriu-zise ale acestora.

În vederea colectării datelor, teza s-a sprijinit preponderent pe analiza documentară, care a implicat examinarea documentelor oficiale din diferite domenii de politică ale Uniunii, precum afacerile maritime și pescuitul, securitatea și apărarea, migrația, ajutorul umanitar și ajutorul pentru dezvoltare – și într-o măsură mai restrânsă, transportul, energia și mediul. Principalele surse consultate aparțin legislației secundare a UE, cuprinzând atât instrumente obligatorii (regulamente adoptate de către Consiliu, Parlamentul European și Comisie; directive ale Consiliului și ale Parlamentului și decizii adoptate de Comisie sau de Consiliu), precum și acte fără caracter obligatoriu, cum ar fi rezoluțiile Consiliului și comunicările Comisiei. În completarea acestora, cercetarea a examinat strategiile adoptate de UE în domenii relevante care, deși nu produc efecte juridice, reprezintă declarații politice importante pentru trasarea priorităților și stabilirea unui cadru comun de acțiune pentru statele membre și instituțiile Uniunii. În plus, teza a folosit discursuri ale oficialilor UE la nivel înalt, precum și fișe de informare și studii publicate de instituțiile și organismele Uniunii. Surse suplimentare, incluzând rapoarte ale audierilor publice în fața parlamentelor naționale, comunicate de presă emise de ministerele de externe și de apărare și transcrieri ale declarațiilor oficiale au furnizat informații detaliate privind contextul și pozițiile specifice ale statelor membre. Nu în ultimul rând, cercetarea a consultat literatura de specialitate privind securitatea maritimă, operațiunile desfășurate sub egida PSAC, pirateria și migrația ilegală, precum și rapoarte și studii elaborate de organizații neguvernamentale (ONG), think-tankuri și experți independenți. De asemenea, un număr de șapte interviuri semi-structurate cu înalți oficiali din cadrul Consiliului UE, al SEAE și al NATO pe care le-am efectuat în perioada cuprinsă

între noiembrie 2016 și martie 2017 mi-au facilitat accesul la informații sensibile din punct de vedere politic sau indisponibile public.

Lucrarea de față prezintă o serie de *limitări* empirice și conceptuale, menționate succint mai jos.

Prima limitare decurge din faptul că teza se concentrează asupra răspunsului militar al UE la amenințările maritime, ceea ce ar putea părea în contradicție cu definiția cuprinzătoare a securității maritime propusă anterior. Această alegere este susținută însă de mai multe argumente. În primul rând, problematica securității maritime este extrem de vastă, ceea ce ar face imposibilă includerea tuturor aspectelor relevante într-un singur studiu. În al doilea rând, lucrarea nu analizează operațiunile desfășurate de UE doar sub aspect militar, ci oferă o perspectivă mai amplă asupra contextului politic în care componenta navală este integrată alături de alte instrumente diplomatice, legale, financiare, de dezvoltare și umanitare. În al treilea rând, întrucât obiectivul principal al studiului este explicarea cooperării strânse a statelor membre în domeniul securității maritime în interiorul UE, teza se axează pe analiza factorilor care au provocat schimbarea în cadrul PSAC – o arie sensibilă politic prin excelență – mai degrabă decât să abordeze inițiative marginale, care nu au suscitât un interes politic notabil.

Cea de-a doua limitare a studiului rezultă din atenția sporită acordată statelor membre și actorilor instituționali din cadrul UE în procesul de formulare și implementare a politicii de securitate maritimă, în detrimentul actorilor nestatali, precum companii particulare de securitate, rețele de experți, think-tank-uri, ONG-uri, grupuri de lobby, clustere maritime și alții. Deși toate aceste categorii enumerate joacă un rol important în securitatea maritimă a UE, statele naționale rămân decidenții finali în materie.

În sfârșit, cea de-a treia limitare provine din adoptarea unei perspective centrate exclusiv pe UE care presupune faptul că Uniunea constituie unicul sau cel mai atractiv for pentru statele membre pentru a-și formula pozițiile și pentru a-și apăra interesele naționale (Keukeleire și Delreux, 2014). În realitate, actorii naționali au la dispoziție o multitudine de alte cadre instituționale la nivel subregional, regional sau global (inclusiv în cazul politicii de securitate maritimă) spre care se pot îndrepta, în funcție de natura și amploarea problemei, de procesele decizionale și componența forurilor, de constrângerile politice și legale, precum și de numeroși alți factori (De Witte și Thies, 2013). Cu toate

acestea, tocmai existența unor foruri de cooperare alternative face ca decizia statelor membre de a lansa operațiuni navale în cadrul Uniunii să fie și mai surprinzătoare și astfel, să necesite o examinare mai atentă.

Următoarele două capitole (*capitolul patru și capitolul cinci*) aplică baza conceptuală prezentată mai sus la cel mai puțin probabile cazuri de cooperare în domeniul securității maritime, respectiv decizia UE de a lansa cele două operațiuni navale efectuate până în prezent: EUNAVFOR Med Atalanta, operațiunea de combatere a pirateriei în largul coastelor Somaliei, respectiv EUNAVFOR Med Sophia care vizează subminarea activităților rețelelor de trafic cu migranți în Marea Mediterană. Alegerea studiilor de caz se bazează pe faptul că acestea permit înțelegerea condițiilor în care statele membre sunt de acord să adopte măsuri comune sub egida UE în situații dificile care presupun utilizarea forței militare și care suscită controverse politice din cauza riscurilor și a costurilor ridicate pe care le implică. De asemenea, dacă statele membre înregistrează progrese în respectivele operațiuni militare, atunci putem considera că acestea vor coopera cu ușurință în arii mai puțin sensibile politic. În egală măsură, cazurile selectate ilustrează răspunsul UE la două provocări de securitate distincte (piraterie și migrație ilegală), în două zone geografice de o importanță critică pentru statele membre – Oceanul Indian și Marea Mediterană.

Din examinarea comparativă a celor două cazuri rezultă o serie de observații empirice. Evaluând influența fiecărei categorii de factori determinanți în lansarea și implementarea celor două misiuni navale, putem nota cel puțin trei asemănări frapante.

Prima asemănare se referă la verificarea ipotezei realiste: atât decidenții politici naționali, cât și cei de la Bruxelles și-au exprimat frecvent îngrijorarea privind amenințările de securitate generate de pirateria somaleză și de migrația ilegală în Marea Mediterană, mai ales printr-o presupusă asociere cu acte de terorism și crimă organizată; deși aceștia nu au demonstrat o legătură clară între terorism și piraterie, respectiv migrație, simpla *posibilitate* a unei astfel de conexiuni a reprezentat un factor mobilizator important și a facilitat formarea consensului în rândul statelor membre cu privire la lansarea celor două operațiuni navale.

Cea de-a doua similitudine are în vedere influența limitată a argumentelor normative în decizia de a adopta măsuri militare comune în domeniul maritim. Astfel, cu toate că în hotărârea lor de a aborda împreună aceste provocări, statele membre au fost motivate

inițial (și) de imperativul moral de a salva și de a proteja vieți omenești pe mare, acestea nu au respectat în mod consecvent propriile precepte legale și normative, prioritizând frecvent interesele lor materiale în raport cu aspectele umanitare.

În sfârșit, cea de-a treia asemănare constă în faptul că necesitatea de a proteja interesele economice vitale ale statelor membre și ale Uniunii a reprezentat cel mai puternic factor stimulator al cooperării în domeniul maritim. Dacă în primul caz analizat statele UE au decis să trimită nave de război în largul coastelor somaleze pentru a apăra libertatea de navigație pe o rută maritimă cheie, pentru a proteja pescuitul și pentru a garanta transportul în siguranță al resurselor energetice, în cel de-al doilea caz acțiunea a fost determinată în special de presiunile financiare și logistice exercitate de fluxurile migratoare din ce în ce mai numeroase pe țărmurile sudice ale Europei. În sens mai larg, aceste observații evidențiază rolul tot mai însemnat al UE în politica internațională ca urmare a dezvoltării graduale a unei dimensiuni de securitate în domeniul maritim, ce a permis statelor membre să exercite o influență colectivă semnificativă atât asupra proximității lor imediate, cât și la distanțe mai mari de continentul european.

Din punct de vedere teoretic, lucrarea de față contribuie la literatura existentă pe tema securității maritime sub patru aspecte principale.

În primul rând, teza formulează o definiție de lucru a securității maritime care acordă atenție în mod egal procesului activ de construcție a unei dimensiuni maritime a UE; diversității obiectelor referente ale politicii de securitate maritimă; interșelor și normelor care motivează acțiunile întreprinse de Uniune; cât și abordării cuprinzătoare a noțiunii de securitate („comprehensive approach”).

În al doilea rând, cercetarea contribuie la dezbateră curentă privind integrarea europeană în sfera politicii de securitate a UE, completând în special discuțiile privind factorii determinanți ai acestui proces.

În al treilea rând, studiul este relevant pentru literatura privind relația dintre norme și interese în politica de securitate a UE în cadrul dezbaterii mai ample privind rolul Uniunii ca actor internațional.

În al patrulea rând, teza studiază răspunsul UE la așa-numitele „noi” provocări de securitate. Ambele cazuri analizate, pirateria și migrația ilegală, reflectă foarte bine mediul de securitate actual, caracterizat de amenințări difuze și diverse la adresa unei multitudini

de obiecte de referință într-o arhitectură complexă de securitate. Totodată, lucrarea arată că statele membre au preferat să formuleze un răspuns comun la nivelul UE în lupta împotriva pirateriei și a migrației ilegale, în detrimentul unei soluții naționale sau în cadrul altor foruri multilaterale. Astfel, având în vedere complexitatea și costurile ridicate ale politicilor de combatere a pirateriei și a contrabandei cu migranți, măsurile întreprinse în mod concertat în cadrul Uniunii au fost considerate ca fiind mai eficiente și mai cuprinzătoare comparativ cu cele adoptate în mod individual de statele membre. De asemenea, în comparație cu alte foruri regionale, UE deține o paletă mai diversificată de instrumente politice, precum și o abordare mai largă a securității, ceea ce o face mai bine echipată pentru a răspunde amenințărilor menționate. În plus, Uniunea a stabilit un parteneriat strâns cu diferite state africane considerate indispensabile atât în lupta împotriva pirateriei în Oceanul Indian, cât și împotriva migrației ilegale în Marea Mediterană. Luând în considerare aceste aspecte, UE va rămâne probabil principalul cadru de cooperare în domeniul securității maritime pentru statele membre. Acest fapt este valabil cu atât mai mult în contextul actual în care Uniunea și-a anunțat ambițiile globale într-un domeniu maritim afectat de multiple amenințări și riscuri de securitate, incluzând nu doar pirateria și migrația ilegală, ci și dispute teritoriale, terorism, trafic de arme, droguri și persoane, pescuitul INN, poluarea maritimă și epuizarea resurselor naturale, dezastre provocate de om sau naturale și distrugerea patrimoniului maritim european.

În cele din urmă, *capitolul 6* cuprinde principalele concluzii ale tezei, așa cum au fost sintetizate mai sus, indicând totodată patru direcții noi de cercetare pentru studiile viitoare pe această temă.

O primă direcție de cercetare decurge din necesitatea de a lua în considerare evoluțiile mai ample din mediul de securitate regional și global, dincolo de perspectiva axată exclusiv pe contextul specific al UE – așa-numitul „EU-centric bias” (Laatikainen, 2013; Rumford și Buhari-Gulmez, 2015; Acharya, 2016). Frecvent, analizele efectuate în domeniul Studiilor europene gravitează în jurul UE, acordând o atenție redusă interacțiunilor și interdependențelor dintre statele membre și mediul extern. Cu toate acestea, contextul maritim global reprezintă unul dintre principalii factori care modelează și constrânge traiectoria politicii Uniunii pe scena internațională: schimbările echilibrului de forțe odată cu (re)emergența unor puteri marime precum China, Rusia, India și Brazilia; intensificarea

concuvenței pentru resursele marine și contestarea tot mai vehementă a bunurilor comune globale; amenințările hibride din partea actorilor nestatali; accentuarea schimbărilor climatice, a instabilității regionale și a criminalității maritime – reprezintă doar câteva dintre provocările majore de securitate curente. Astfel, în imediata sa vecinătate maritimă, Uniunea se confruntă atât cu amenințări tradiționale, precum sporirea prezenței militare a Rusiei în regiunea Mării Negre, cât și cu amenințări noi, cum ar fi migrația ilegală, traficul și contrabanda în Marea Mediterană sau pescuitul excesiv și poluarea marină în Marea Baltică. Totodată, având în vedere natura interconectată a domeniului maritim global, securitatea UE depinde în egală măsură de evoluțiile din regiuni mai îndepărtate geografic care cuprind rute maritime critice: în sud, coridorul care leagă Golful Suez de Strâmtoarea Malacca prin Oceanul Indian; în est, regiunea cuprinsă între Strâmtoarea Malacca și Marea Chinei de Est iar în partea de nord, rutele arctice. În aceste zone, interesele Uniunii sunt puse în pericol de o diversitate de provocări transversale, incluzând pirateria și jaful armat în Golful Aden și în Marea Chinei de Sud; insecuritatea regională, precum în Golful Persic; tensiuni între mari puteri maritime cum ar fi Statele Unite, China, Rusia și India; dispute teritoriale nesoluționate, precum cele din Strâmtoarea Taiwanului sau cele din Marea Chinei de Est; concurența pentru resurse în regiunea arctică, dar și pescuitul excesiv, poluarea marină și schimbările climatice. Astfel, întrucât proximitatea maritimă a UE a devenit un spațiu mai competitiv și mai contestat, Uniunea și-a extins treptat sfera atribuțiilor pentru protecția căilor maritime și a infrastructurilor critice, monitorizarea flotelor de pescuit și a traficului comercial maritim, combaterea pirateriei, a contrabandei și a altor forme de criminalitate transfrontalieră, menținerea parteneriatelor și a dialogurilor cu state maritime cheie, precum și consolidarea capacităților maritime regionale.

O a doua direcție de cercetare care merită o atenție sporită include politicile de securitate ale UE dincolo de domeniul relativ limitat al inițiativelor adoptate sub egida PSAC. După cum am indicat anterior, Uniunea își urmărește obiectivele de securitate în domeniul maritim prin intermediul unui set extins de politici și instrumente care încorporează dialogul politic, consolidarea capacităților maritime regionale, precum și furnizarea de asistență umanitară și de ajutor pentru dezvoltare. Astfel, o analiză comparativă a acțiunilor întreprinse de UE sub diferite regimuri de competențe ar putea

oferi o imagine mai completă a rolului său ca actor de securitate în domeniul afacerilor maritime. Cercetări viitoare ar putea examina, de exemplu, măsura și modul în care variază factorii care stau la baza cooperării în materie de securitate maritimă, rolul jucat de diverși actori naționali și europeni în acest proces sau caracteristicile distincte care definesc natura și domeniul de aplicare al cooperării.

O a treia direcție pentru studiile viitoare se referă la urmărirea evoluției în timp a cooperării în cadrul UE în diferite arii ale securității maritime, în completarea dimensiunii militare; acestea pot include, de exemplu, aspecte economice, sociale, de mediu, culturale, etc.

În cele din urmă, o a patra direcție de cercetare poate examina rolul important al actorilor nestatali în elaborarea politicii de securitate maritimă a Uniunii; printre aceștia se numără instituții supranaționale ale UE, companii private care activează în domeniul maritim, ONG-uri, think-tank-uri, rețele de experți, institute de cercetare, etc. Aceste organisme pot participa la stabilirea agendei prin acțiuni de sensibilizare (de pildă, rapoartele emise și diseminate de Biroul Maritim Internațional cu privire la acte de piraterie și jaf armat), pot sprijini autoritățile naționale în îndeplinirea sarcinilor umanitare și de securitate (de exemplu, Frontex asistă statele membre în monitorizarea și protejarea frontierelor externe), pot desfășura diverse activități în paralel cu guvernele statelor membre (cum ar fi operațiunile de căutare și salvare în Marea Mediterană efectuate de ONG-uri precum Médecins sans Frontières, Save the Children, Sea-Eye, etc.); sau pot fi contractate în regim privat de către guvernele naționale pentru a furniza protecția armată a persoanelor, transporturilor și amplasamentelor, precum și servicii de instruire sau consultanță.

Totodată, abordarea altor perspective teoretice poate evidenția aspecte neexplorate anterior. De exemplu, din perspectiva raționalistă, realismul neoclasic ar facilita o examinare mai detaliată a cooperării în domeniul securității UE prin introducerea variabilelor la nivel național, pe când dintr-o perspectivă constructivistă, instituționalismul sociologic ar furniza un cadru teoretic propice pentru analiza influenței normelor, valorilor și identităților asupra arhitecturii instituționale și a funcționării UE în domeniul securității maritime. În egală măsură, teoriile critice și abordările postmoderne pot deschide noi căi de cercetare. Luând în considerare aceste observații, precum și complexitatea temei tratate,

lucrarea de față trebuie privită ca un punct de plecare pentru contribuții viitoare care să abordeze cooperarea în materie de securitate maritimă în cadrul UE sub noi aspecte empirice și teoretice.

Referințe bibliografice

- Abbott, K. and Snidal, D. 1998. Why States Act through Formal International Organizations. *The Journal of Conflict Resolution* 42(1), pp. 3-32.
- Acharya, A. 2016. Regionalism beyond EU-centrism. In: Börzel, T. and Risse, T. (eds.) *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*. Oxford: Oxford University Press, pp. 109-132.
- Adler, E. 2013. Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates. In: Carlsnaes, W., Risse, T. and Simmons, B. A. (eds.) *Handbook of International Relations*. Second edition. London: SAGE, pp. 112-144.
- Barnett, M. and Finnemore, M. 1999. The Politics, Power, and Pathologies of International Organizations. *International Organization* 53(4), pp. 699-732.
- Bauer, P. 2015a. *Arab Spring Challenges for Democracy and Security in the Mediterranean*. Abingdon: Routledge.
- Bauer, P. 2015b. The European Mediterranean Policy after the Arab Spring: Beyond Values and Interests. *Middle East Critique* 24(1), pp. 27-40.
- Belt, D., Chapsos, I. and Samardžić, D. 2013. Maritime Security Challenges in South East Europe. In: Cross, S. et. al (eds.) *Shaping South East Europe's Security Community for the Twenty-First Century: Trust, Partnership, Integration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 134-150.
- Bicchi, F. 2002. *From security to economy and back? Euro-Mediterranean relations in perspective*. Florence: European University Institute.
- Brandt, W. 2006. Does the EU constitute a 'Maritime Superpower?' In: Ehlers, P. and Lagoni, R. (eds.) *International Maritime Organizations and their Contribution towards a Sustainable Marine Development*. Hamburg: Lit Verlag, pp. 259-284.
- Bredima-Savopoulou, A. 1990. *The common shipping policy of the EC*. Amsterdam: Elsevier.
- Brennan, G. et al. 2013. *Explaining Norms*. Oxford: Oxford University Press.
- Bretherton, C. and Vogler, J. 2008. The European Union as a Sustainable Development Actor: the Case of External Fisheries Policy. *European Integration* 30(3), pp. 401-417.
- Bull, H. 1982. Civilian Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies* 21(2), pp. 149-170.
- Cardwell, P. J. 2009. *EU External Relations and Systems of Governance: the CFSP, Euro-Mediterranean Partnership and Migration*. Abingdon: Routledge.
- Chilton, P. 1995. Common, Collective, or Combined? Theories of Defence Integration in the European Union. In: Rhodes, C. and Mazey, S. (eds.) *The State of the European Union: Building a European Polity?* Vol.3. Boulder, Co: Lynne Rienner Publishers, pp. 81-110.
- Christodoulou-Varotsi, I. 2009. *Maritime Safety Law and Policies of the European Union and the United States: Antagonism or Synergy?* Heidelberg: Springer.
- Churchill, R. and Owen, D. 2010. *The origins and development of the Common Fisheries Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Council of the European Union. 2014. *European Union Maritime Security Strategy*. 11205/14, 24 June 2014.
- Cugusi, B. and Stocchiero, A. 2016. The European Union Strategy for the Adriatic-Ionian

- Region. In: Gänzle, S. and Kern, K. (eds.) *A 'Macro-regional' Europe in the Making: Theoretical Approaches and Empirical Evidence*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 169- 188.
- Danson, M. 2016. A North Sea Macro-region? Partnerships, Networking and Macro-regional Dimensions. In: Gänzle, S. and Kern, K. (eds.) *A 'Macro-regional' Europe in the Making: Theoretical Approaches and Empirical Evidence*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 215- 242.
- De Witte, B. and Thies, A. 2013. Why choose Europe? The Place of the European Union in the Architecture of International Legal Cooperation. In: Van Vooren, B., Blockmans, S. and Wouters, J. (eds.) *The EU's Role in Global Governance: The Legal Dimension*. Oxford: Oxford University Press, pp. 23- 38.
- Delarue, R. 2013. The EU-ILO Partnership and the Global Identity of the Union's Social Model. In: de Waele, H. and Kuipers, J. (eds.) *The European Union's Emerging International Identity: Views from the Global Arena*. Leiden: Martinus Nijhoff, pp. 131- 158.
- Duchâtel, M. and Huijskens, F. 2015. The European Union's principles neutrality on the East China Sea. *SIPRI Policy Brief*, February 2015. Solna: SIPRI.
- Duchêne, F. 1972. Europe's role in world peace. In: Mayne R (ed.) *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead*. London: Fontana, pp. 32-47.
- Duchêne, F. 1973. The European community and the uncertainties of interdependence. In: Kohnstamm, M. and Hager, W. (eds.) *A Nation Writ Large? Foreign Policy Problems before the European Community*. Basingstoke: Macmillan, pp. 1-21.
- Elgstrom, O. and Smith, M. (eds.) 2006. *The European Union's Roles in International Politics: Concepts and Analysis*. Abingdon: Routledge.
- European Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. 2016a. *International ocean governance: an agenda for the future of our oceans*. Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. JOIN (2016)49 final, 10.11.2016.
- European Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. 2016b. *An integrated European Union policy for the Arctic*. Joint Communication to the European Parliament and the Council. JOIN (2016)21 final, 27.4.2016.
- European External Action Service. 2016. *CSDP structure, instruments, and agencies*. Retrieved from: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp/5392/csdp-structure-instruments-and-agencies_en [Accessed: 3 January 2017].
- European Parliament and the Council of the European Union. 2016. *Regulation (EU) 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard*. OJEU L 251/1 of 16.9.2016.
- Finnemore, M. and Sikkink, K. 1998. International norm dynamics and political change. *International Organization* 52(3), pp. 887-917.
- Fischer, S. 2010. The European Union and security in the Black Sea region after the Georgia crisis. In: Triantaphyllou, D. (ed.) *The Security Context in the Black Sea Region*. Abingdon: Routledge, pp. 111-129.
- Frank, V. 2007. *The European Community and Marine Environmental Protection in the International Law of the Sea: Implementing Global Obligations at the Regional Level*.

- Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- George, A. L. and Bennett, A. 2004. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Gilek, M. and Kern, K. (eds.) 2016. *Governing Europe's Marine Environment: Europeanization of Regional Seas or Regionalization of EU Policies?* Abingdon: Routledge.
- Gomez, R. 1998. The EU's Mediterranean policy: Common foreign policy by the back door? In: Peterson, J. and Sjørnsen, H. (eds.) *A Common Foreign Policy for Europe? Competing visions of the CFSP*. New York: Routledge, pp. 135-152.
- Haine, J.Y. and Giegerich, B. 2006. In Congo, a cosmetic EU operation. *International Herald Tribune*, 12 June 2006. Retrieved from: <http://www.nytimes.com/2006/06/12/opinion/12iht-edhaine.1954062.html> [Accessed: 16 May 2016].
- Hill, C. 2013. *The National Interest in Question: Foreign Policy in Multicultural Societies*. Oxford: Oxford University Press.
- Howorth, J. and Keeler, J. T. 2003. The EU, NATO and the Quest for European Autonomy. In: Howorth, J. and Keeler, J. T. (eds.) *Defending Europe: The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 3-24.
- Hyde-Price, A. 2012. Neorealism: A Structural Approach to CSDP. In: Kurowska, X. and Breuer, F. (eds.) *Explaining the EU's Common Security and Defence Policy: Theory in Action*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 16-40.
- Kaldor, M. 2012. The EU as a New Form of Political Authority: The Example of the Common Security and Defence Policy. *Global Policy* 3(1), pp. 79- 86.
- Kaunert, C. and Zwolski, K. 2014. Somalia versus Captain 'Hook': assessing the EU's security actorness in countering piracy off the Horn of Africa. *Cambridge Review of International Affairs* 27(3), pp. 593-612.
- Keane, R. 2006. EU Foreign Policy Motivation: A Mix of Human Security and Realist Elements. In: MacLean, S. J., Black, D. R. and Shaw, T. M. (eds.) *A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralism*. Hampshire, England: Ashgate, pp. 39-52.
- Keohane, R. O and Nye, J. S. 2012. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Fourth Edition. Boston: Longman.
- Keukeleire, S. and Delreux, T. 2014. *The Foreign Policy of the European Union*. Second edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Knutsen, B. and Dønjar, E. 2016. Building a comprehensive approach 'bottom-up': A systematic comparison of the EU's, the US's and NATO's strategies for providing security to the Horn of Africa. In: Peters, I. (ed.) *The European Union's Foreign Policy in Comparative Perspective: Beyond the "Actorness and Power" Debate*. Abingdon: Routledge, pp. 207-227.
- Koutrakos, P. and Skordas, A. 2014. *The Law and Practice of Piracy at Sea: European and International Perspectives*. Oxford: Hart Publishing, pp. 81-166.
- Kurowska, X. 2012. Introduction: The Role of Theory in Research on Common Security and Defence Policy. In: Kurowska, X. and Breuer, F. (eds.) *Explaining the EU's Common Security and Defence Policy: Theory in Action*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 1-15.
- Laatikainen, K. V. 2013. EU multilateralism in a multipolar world. In: Jørgensen, K. E. and

- Laatikainen, K. V. (eds.) *Routledge Handbook on the European Union and International Institutions*. Abingdon: Routledge, pp. 472-487.
- Larivé, M. H. 2014. *Debating European Security and Defense Policy: Understanding the Complexity*. New York: Routledge.
- Lesquesne, C. 2004. *The Politics of Fisheries in the European Union*. Manchester: Manchester University Press.
- Lesquesne, C. 1999. Quand l'Union européenne gouverne les poissons: pourquoi une politique commune de la pêche? *Les études du CERI* 61, December 1999. Paris: Science Po-CERI, pp. 1-36.
- Mälksoo, M. 2006. From Existential Politics Towards Normal Politics? The Baltic States in the Enlarged Europe. *Security Dialogue* 37(3), pp. 275-297.
- Manners, I. 2002. Normative Power Europe: A Contradiction in terms? *Journal of Common Market Studies* 40 (2), pp. 235-258.
- Manners, I. 2009. The EU's Normative Power in Changing World Politics. In: Gerrits, A. (ed.) *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*. Clingendael European Papers No. 5, December 2009, pp. 9-24.
- March, J. G. and Olsen, J. P. 1989. *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York: Free Press.
- Merlingen, M. 2012. *EU Security Policy: What It Is, How It Works, Why It Matters*. Boulder: Lynne Rienner.
- Merlingen, M. 2013. The CSDP in the Western Balkans: From experimental pilot to security governance. In: Biscop, S. and Whitman, R. (eds.) *The Routledge Handbook of European Security*. Abingdon: Routledge, pp. 145- 158.
- Metzger, J. and Schmitt, P. 2012. When soft spaces harden: the EU strategy for the Baltic Sea Region. *Environment and Planning* 44(2), pp. 263-280.
- Moravcsik, A. 1993. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies* 31(4), pp. 473-524.
- Moravcsik, A. 1998. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press.
- Nițoiu, C. 2012. Normative of EU Foreign Policy in the Black Sea Region. In: Ivan, R. (ed.) *New Regionalism or No Regionalism? Emerging Regionalism in the Black Sea Area*. Abingdon: Ashgate Publishing, pp. 95-110.
- Norheim-Martinsen, P. M. 2015. The Governance of European Defence. In: Jørgensen, K. E. et al. (eds.) *The SAGE Handbook of European Foreign Policy*, Volume I. London: SAGE, pp. 251-263.
- Olson, M. 1965. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Pallis, A. 2002. *The common EU maritime transport policy: policy Europeanization in the 1990s*. Aldershot: Ashgate.
- Pape, M. 2016. *The IMO: for safe, secure and efficient shipping on clean oceans*. European Parliamentary Research Service Briefing February 2016, PE 577.964. Brussels: European Parliament.
- Parsons, S. 2005. *Rational Choice and Politics: A Critical Introduction*. London: Continuum.
- Penas Lado, E. 2016. *The Common Fisheries Policy: The Quest for Sustainability*. Chichester: Wiley Blackwell.

- Pollack, M. 2001. International Relations Theory and European integration. *Journal of Common Market Studies* 39(2), pp. 221-244.
- Pollack, M. 2006. Rational choice and EU Politics. In: Jørgensen, K., Pollack, M. and Rosamond, B. (eds.) *The SAGE Handbook of European Union Politics*. London: SAGE Publications, pp. 31-56.
- Pollack, M. A. 2012. Realist, Intergovernmentalist and Institutionalist Approaches. In: Jones, E., Menon, A. and Weatherill, S. (eds.) *The Oxford Handbook of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 3-17.
- Riddervold, M. 2011. Finally flexing its muscles? Atalanta: The European Union's naval military operation against piracy. *European Security* 20(3), pp. 385- 404.
- Riddervold, M. and Sjørnsen, H. 2012. Playing into the Hands of the Commission? The Case of EU Coordination in the ILO. In: Costa, O. and Jørgensen, K. (eds.) *The Influence of International Institutions on the EU: When Multilateralism Hits Brussels*. Basingstoke: Routledge, pp. 42-57.
- Rodt, A. P. 2014. *The European Union and Military Conflict Management: Defining, Evaluating and Achieving Success*. Abingdon: Routledge.
- Rogers, J. 2013. European (British and French) geostrategy in the Indo-Pacific. *Journal of the Indian Ocean Region* 9(1), pp. 69-89.
- Rumford, C. and Buhari-Gulmez, D. 2015. The world society turn in European studies. In: Magone, J. M. (ed.) *Routledge Handbook of European Politics*. Abingdon: Routledge, pp. 910-926.
- Schimmelfennig, F. 2001. The Community Trap: Liberal Norms, Rhetorical Action, and the Eastern Enlargement of the European Union. *International Organization* 55(1), pp. 47-80.
- Schimmelfennig, F. and Sedelmeier, U. 2002. Theorizing EU enlargement: research focus, hypotheses, and the state of research. *Journal of European Public Policy* 9(4), pp. 500-528.
- Sicurelli, D. 2016. *The European Union's Africa Policies: Norms, Interests and Impact*. Abingdon: Routledge.
- Sjørnsen, H. 2003. Understanding the common foreign and security policy: Analytical building blocks. In: Knodt, M. and Princen, S. (eds.) *Understanding the European Union's External Relations*. Abingdon: Routledge, pp. 34-52.
- Sjørnsen, H. 2006. The EU as a 'normative' power: how can this be? *Journal of European Public Policy* 13(2), pp. 235-251.
- Stake, R. 2005. Qualitative Case Studies. In: Denzin, N. and Lincoln, Y. (eds.) *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Third edition. Thousand Oaks: SAGE, pp. 443-466.
- Steward, E. J. 2006. *The European Union and Conflict Prevention: Policy Evolution and Outcome*. Berlin: Lit Verlag.
- Tallberg, J. 2003. *European Governance and Supranational Institutions: Making States Comply*. London: Routledge.
- Treaty on the Functioning of the European Union. Consolidated version of 2012. OJEU C326/47 of 26 .10. 2012.
- van der Putten, F. P, Wetzling, T. and Kamerling, S. 2014. *Geopolitics and Maritime Security in the Indian Ocean: What Role for the European Union?* Clingendael Netherlands Institute of International Relations and The Hague Institute for Global Justice Policy Brief, August 2014. Retrieved from:

- <https://www.clingendael.nl/sites/default/files/Geopolitics%20and%20Maritime%20Security%20in%20the%20Indian%20Ocean.pdf> [Accessed: 9 May 2017].
- Van Evera, S. 1997. *Guide to Methods for Students of Political Science*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Wakefield, J. 2016. *Reforming the Common Fisheries Policy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Walt, S. 1998. International Relations: One World, Many Theories. *Foreign Policy* 110, Spring 1998, pp. 29-46.
- Waltz, K. N. 1979. *Theory of International Politics*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.
- Wendt, A. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolff, S. 2012. *The Mediterranean Dimension of the European Union's Internal Security*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Zehfuss, M. 2002. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.